

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 7 februari 1928 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalökning under handelsdepartementet jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

Ökning av
fonden för
rederi-
näringens
understöd-
jande.

1:o) Uti den till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1928—1929 har Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning, bil. 5» fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen *dels*, med godkännande av de av departementschefen förordade grunderna för kapitalökning för fonden för rederinäringens understödjande, å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor, *dels ock* medgiva, att ränta å lån, som framdeles beviljas från fonden, må utgå efter en räntefot av fem procent.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sid. 1—15 av återopade statsrådsprotokollet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 61, av herr *S. Stendahl* m. fl. och den andra inom andra kammaren, nr 95, av herr *A. Thore* m. fl., har hemställts, att riksdagen, under uttalande av att ingen höjning av räntesatsen å lån från rederilånefonden nu bör förekomma, beslutar, att för kapitalökning för fonden till rederinäringens understödjande å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning anvisas ett belopp av fyra miljoner kronor.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för framställningarna, får utskottet hänvisa till motionerna.

I skrivelse den 7 oktober 1927 har *kommerskollegium*, under hänvisning till verkställd utredning och med återopande av rederilånefondens genom penningvärdets fall minskade effektivitet, det allmänna ekonomiska läget inom sjöfartsnäringen och behovet av en fortgående modernisering av det svenska fartygsbeståndet, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att, för ett förbättrat tillgodoseende av det med rederilånefonden avsedda ändamålet, åvägabringa en ökning av fonden med tillhoppa 8 miljoner kronor, varigenom fondens tillgångar skulle uppbringas från nuvarande 20 till 28 miljoner kronor.

I ärendet har *statskontoret* efter remiss den 25 oktober 1927 anfört följande:

»Sedan 1903 års riksdag beslutat bildande av en lånefond för rederiäringens understödjande, hava till fonden anvisats för vart och ett av åren 1903, 1905 och 1907 ett belopp av 5,000,000 kronor, för år 1911 2,000,000 kronor och för år 1923 3,000,000 kronor, alltså tillhopa 20,000,000 kronor. Av detta belopp äro hos riksgäldskontoret inestående 1,000,000 kronor, varjämte finnes en kontant behållning å fonden av omkring 800,000 kronor. Då av sistnämnda belopp emellertid 500,000 kronor äro disponerade för ett den 27 juni 1926 beviljat, men ännu icke lyftat lånebelopp, finnas för närvarande för ny utlåning disponibla medel å sammanlagt 1,300,000 kronor. De amorteringar å redan utlämnade lån från fonden, som under innevarande budgetår ytterligare skola verkställas, kunna beräknas uppgå till omkring 1,500,000 kronor. Dessa medel kunna jämväl tagas i anspråk, i mån som de inflyta, för utlämnande av nya lån.

Av den utav kommerskollegium i ärendet förebragta utredningen framgår, att en betydlig disproportion är tillfinnandes mellan behovet av lån och härför tillgängliga medel och att fondens effektivitet icke nu är densamma, som den varit vid tiden före kriget. Skall rederilånefonden allt fortfarande kunna på ett effektivt sätt främja det ändamål, för vilket den inrättats, lärs sålunda en avsevärd ökning av densamma vara ofrånkomlig. Med vilket belopp fonden i så fall bör ökas, är dock ett spörsmål, som undandraget sig statskontorets bedömande.

Med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden vill statskontoret emellertid ifrågasätta, huruvida icke, jämväl i betraktande av de medel, som nu finnas å fonden disponibla för utlåning eller under innevarande budgetår kunna härför tagas i anspråk — omkring 2,800,000 kronor — någon reduktion av det föreslagna kapitalökningsanslaget av 8,000,000 kronor bör ifrågakomma.»

Under framhållande att för landet i dess helhet det vore ett intresse av yttersta vikt, att den svenska handelsflottan icke minskades utan i görligaste mån vidmakthålles och särskilt att de under de senaste årtiondena startade transocean linjerna, vilka för vår exportindustri varit av utomordentlig betydelse, beredas tillfälle att försvara den plats, som de i hård konkurrens med andra länders motsvarande linjer tillkämpat sig ävensom att planer för närvarande föreläge för realiserandet av det sedan länge aktuella önskemålet om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Sverige och England, har *departementschefen* vidare anfört följande.

»För nyanskaffningsändamål och över huvud taget för en fortgående modernisering av det svenska fartygsbeståndet måste behovet av ökade lånemöjligheter sägas vara i hög grad trängande. Det må härvid ihågkommas, att en nyanskaffning icke alltid är liktydig med en tonnagetökning utan många gånger föranledes av nödvändigheten att ersätta försliten, omodern eller oekonomisk materiel med ny. Det är givetvis av största vikt, att vår handelsflotta i fråga om fartygsmaterielens beskaffenhet, kostnadsbesparande driftsanordningar m. m. icke står efter det utländska tonnage, med vilket det har att upptaga tävlan. Den måste, om den vill försvara sin rangplats, tillgodogöra sig den moderna teknikens rön, verkställa ombyggnader, moderniseringar och nyinstallationer och i viss utsträckning helt ersätta äldre fartygsmateriel med ny. För många rederiföretag har detta under nu rådande förhållanden ställt sig svårt, och särskilt det önskvärda utbytet av tonnage

har nog i viss utsträckning måst eftersättas. Därtill kommer, att fartygsbyggnadspriserna efter att under några år ha varit i stadigt nedåtgående från den höjd, vartill de under kristiden uppdrevos, numera åter befinna sig i uppåtgående. För att bereda rederiföretagen möjlighet att föranstalta om reparation, ombyggnad och modernisering av äldre fartygsmateriel ävensom att kontraktera om nybeställningar av fartyg är det därför av synnerlig betydelse, att erforderligt kapital kan beredas på skäliga villkor. Jag vill i detta sammanhang erinra om att några av våra grannländer nyligen vidtagit omfattande åtgärder för stödjande av rederinäringen inom respektive land.

Det må även framhållas, att de statliga åtgärderna till underlättande av kapitalanskaffningen för den svenska sjöfartens upprätthållande och utveckling, utöver sitt allmänt näringsfrämjande syfte, jämväl äga betydelse för beredande av arbete såväl för sjöfolket som ock — till följd av den företrädesrätt, som gives lånesökande, vilken för anskaffande av sin fartygsmateriel begagnar sig av svensk verkstad — för de arbetare, som äro knutna till den för landet så betydelsefulla varvsindustrien.

I likhet med kommerskollegium finner jag det således angeläget, att den ökning av rederilånefonden, som sedan lång tid tillbaka visat sig erforderlig, nu kommer till stånd. Ökningen synes mig böra avse ett belopp av 5,000,000 kronor. Det är min förhoppning, att en sådan ökning skall, även om dess belopp väsentligen understiger det av kommerskollegium i dess senare skrivelse begärda, dock bliva till avsevärt gagn för strävandena att upprätthålla och stödja svensk sjöfart.

Vidkommande sättet för anvisande av det av mig förordade beloppet tillstyrker jag, att detsamma jämnt fördelas på nästföljande två budgetårs riksstater. Å riksstaten för budgetåret 1928—1929 skulle alltså bland utgifter för kapitalökning äskas ett anslag av 2,500,000 kronor, att utgå av låne-medel.

Beträffande förvaltningen och användningen av de medel, vilka vid bifall till mitt förslag nu skulle tillgodoföras rederilånefonden, samt dispositionen av inflytande räntor och kapitalavbetalningar å därav utlämnade lån torde böra gälla samma regler, som finnas meddelade i fråga om de redan till fonden anvisade medlen.

Såsom redan omnämnts utgår räntan för lån från fonden för närvarande med fyra procent. I fråga om räntan å de lån, som framdeles komma att beviljas från fonden, synes mig emellertid ur statsfinansiell synpunkt böra tillses, att räntesatsen åtminstone icke sättes lägre än som svarar mot statens egna utgifter för ränta å de upptagna statslånen. I betraktande härav lärer sålunda räntan för nya lån från rederilånefonden böra bestämmas till *fem* procent, d. v. s. till samma räntesats, som gäller för andra jämförliga lån, exempelvis för lån ur industrilånefonden, luftfartslånefonden, vattenkraftslånefonden och kraftledningslånefonden. Påpekas må i detta sammanhang, att enligt de principer, som numera tillämpas för kapitalanskaffningen till statens utlåningsfonder, en lägre räntesats än 5 procent skulle medföra, att det erforderliga kapitaltillskottet till rederilånefonden delvis borde täckas genom skattemedel, något som i avseende å lån för ändamål av förevarande art näppeligen synes kunna ifrågasättas. Något formellt hinder för tillämpning av denna förhöjda räntesats jämväl å redan beviljade lån torde visserligen icke förefinnas. Att jag det oaktat icke anser mig böra förordas en allmän återgång till den högre räntesatsen, (vilken tillämpades åren 1916—1922), beror därpå, att en dylik rubbning i de ekonomiska förutsättningarna för de företag, som för närvarande hava att erlagga ränta å bekomna rederilån, säkerligen i många fall skulle komma att medföra betänkliga conse-

kvenser för vederbörande rederiföretags ekonomi. Härtill kommer som en bidragande orsak för ett bibehållande av en räntesats av fyra procent för redan utlämnade lån, att huvuddelen av rederilånefonden torde hava anskaffats mot en räntesats av ungefär sistnämnda höjd.

Med hänsyn tagen till de stora lånebelopp, varom här är fråga, den långa tid, varunder fonden varit i verksamhet, samt den ekonomiska kris, som sjöfarten genomgått, torde fondens förluster icke få anses vara betydande.

För de principer, som av statskontoret tillämpas vid prövning av erbjuden säkerhet för rederilån, har ämbetsverket redogjort i ett den 6 december 1923 till Kungl. Maj:t avgivet utlåtande över en av Sveriges redareförening gjord ansökning om lindring i kraven på säkerhet för rederilån. Jag vill i korthet erinra om vad statskontoret i ämnet då anförde.

Såsom säkerhet för rederilån hade godkänts borgen eller inteckning i fartyg jämte för fartyget utfärdad, på statskontoret vederbörligen transporterat försäkringsbrev eller ock båda slagen av säkerhet. Trots vissa betänkligheter hade emellertid statskontoret med hänsyn, bland annat, till de svårigheter, som visat sig förbundna med anskaffandet av borgen för rederilån, alltmer sökt tillmötesgå gjorda framställningar om godtagande av fartygsinteckning såsom enda säkerhet, men allenast under vissa villkor. Sålunda hade statskontoret ansett, att inteckningar såsom enbart hypotek för lån borde vara meddelade i flera fartyg — en serie av tre stycken hade därvid ansetts vara det minsta antal, som borde ifrågakomma — samt att, vad anginge fördelningen av inteckningarna mellan de tre fartygen, ett vart av fartygen borde intecknas till belopp, motsvarande ungefär två tredjedelar av lånesumman. I ett fall hade dock på grund av särskilda förhållanden medgivits, att säkerheten finge utgöras av inteckningar i allenast två fartyg. Med avseende å den proportion, vari pantens värde borde stå till lånet, hade statskontoret till en början uppställt den fordran, att fartygens sammanlagda värde borde representera ett belopp, motsvarande ungefär fyra gånger det beviljade lånet. Under sedermera inträdd depressionstid hade det emellertid icke visat sig möjligt att, om rederilånefonden överhuvud skulle kunna tjäna sitt ändamål, uppehålla denna proportion mellan fartygsvärde och lånesumma, och ämbetsverket hade ansett sig handla riktigt, då lindringar härutinnan i görligaste mån beretts lånesökandena. Sålunda hade under de senaste åren utlämnats rederilån mot inteckningar, beviljade i fartyg, vilkas sammanlagda värde motsvarat ett belopp av tre gånger lånesumman, och i några fall hade fartygsvärdena endast uppgått till det dubbla lånebeloppet.

På därom framställd förfrågan har chefen för statskontorets fondbyrå lämnat det meddelandet, att ämbetsverket vid prövning av säkerhet för rederilån med hänsyn till ovan framhållna omständigheter fortfarande tillämpade de mildare former, som angivits i nyssnämnda utlåtande.

Häremot har jag icke någon erinran att göra, då även jag anser, att, om rederilånefonden under de för sjöfarten i allmänhet nu rådande förhållanden över huvud skall kunna tjäna sitt ändamål, nämligen att biträda rederinäringen, lindringar i kraven på säkerhet i förekommande fall böra beredas lånesökande i görligaste mån, d. v. s. utan eftersättande av det oeftergivliga villkoret att kronans utsikter till återbekommande av sin fordran icke i någon mån äventyras.

Med hänsyn till att vissa förhållanden, såsom försäljning av ett eller flera av ett rederiföretags äldre fartyg eller andra omständigheter — exempelvis likartade med dem, som förelågo i fråga om 1926 års riksdags beslut beträffande lån till aktiebolaget svenska amerikalinjen — kunna tänkas nöd-

vändigöra någon jämkning av de villkor, som av statskontoret i allmänhet uppställas i fråga om säkerheten för rederilån, torde lämpligen medgivande böra lämnas statskontoret att i dylikt fall underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om arten och omfattningen av den säkerhet, som bör presteras för lånet i fråga.»

Utskottets
yttrande.

Av departementschefen har utförligt klarlagts behovet av att ytterligare kapitalökningsmedel tillföras rederilånefonden. Påvisats har bland annat vikten av att modernisering och utbyte av tonnage underlättas i syfte att landets handelsflotta icke i fråga om fartygsmaterialens beskaffenhet, kostnadsbesparande driftsanordningar m. m. skall stå efter det utländska tonnage, med vilket det har att upptaga tävlan. Vad sålunda anförts om önskvärdheten av handelsflottans tidsenliga bestånd torde emellertid enligt utskottets mening i första hand och i huvudsak gälla de fartyg, som gå i linjefart.

För nästa budgetår har Kungl. Maj:t föreslagit en kapitalökning av 2,500,000 kronor, varvid förutsatts, att ett lika stort belopp beviljas för 1929—1930. Under åberopande av den i statsverkspropositionen förebragta utredningen vill utskottet — i anslutning till de motionsvis framförda yrkandena men utan att i övrigt nu taga ställning till frågan med vilket belopp anslag för nästpåföljande budgetåret 1929—1930 bör beviljas — tillstyrka, att för 1928—1929 anvisas ett belopp av 3,000,000 kronor.

Vad av departementschefen anförts rörande räntefotens höjning till 5 procent för nya rederilån, har icke givit utskottet anledning till erinran, liksom ej heller departementschefens uttalanden i fråga om normerna för bedömandet av säkerheterna för dylika lån föranlett något särskilt uttalande från utskottets sida.

Under åberopande härav hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och de av herr Stendahl m. fl. och herr Thore m. fl. väckta motionerna (I: 61 och II: 95), i vad nämnda förslag och motioner avse anslagsbeloppet, för kapitalökning för *fonden för rederinäringens understödjande*, å riksstaten för budgetåret 1928—1929 bland utgifter för kapitalökning anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande räntefoten och med avslag å ovanberörda motioner i samma del, medgiva, att ränta å lån, som framdeles beviljas från fonden, må utgå efter en räntefot av fem procent.

Kostnader för
inlösen av
anläggningar
i gruvföretaget
vid Granbergs-
liden m. m.

2:o) Kungl. Maj:t har (punkt 2) föreslagit riksdagen att för bestridande av kostnader för inlösen av anläggningar i gruvföretaget vid Granbergsleden samt för kronans deltagande i gruvarbetet vid nämnda företag m. m. för budgetåret 1928—1929 under rubriken »Fonden för förlag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 70,000 kronor.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 15—21 av åberopade statsrådsprotokollet.

Av den i statsrådsprotokollet lämnade redogörelsen framgår, att den nu befintliga behållningen av omkring 9,000 kronor å det av 1924 års riksdag beviljade reservationsanslaget å 15,000 kronor för tillvaratagande av kronans gruvegendom under loppet av 1928 kan förväntas komma att i sin helhet behöva tagas i anspråk för bestridande av utgifter för försvar av vissa utav de gruvor, som numera av staten övertagits enligt det den 29 juni 1927 mellan staten samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och aktiebolaget Nordsvenska malmfält ingångna avtal.

För bestridande av dels utöver det nu tillgängliga beloppet eventuellt erforderliga kostnader för sist nämnda ändamål, dels de inlösnings- och driftkostnader, som falla på kronans del, i händelse kronan, på sätt kommerskollegium på anförda skäl tillstyrkt, kommer att anmäla begagnandet av sina jordägarandelar i det av Västerbottens gruvaktiebolag bedrivna gruvföretaget i Granbergsliden i Norsjö socken, dels ock slutligen kostnader för jämväl andra åtgärder än de nu nämnda för bevarande av kronans gruvegendom, vilka kunna visa sig böra vidtagas, har därför ansetts erforderligt, att nya medel beredas på nästkommande budgetårs riksstat.

Departementschefen har, under åberopande av en kommerskollegii framställning i ämnet, anfört bland annat följande:

»De skäl, som föranlett kommerskollegium att tillstyrka, att kronan skulle anmäla begagnandet av sina jordägarandelar i ovannämnda gruvföretag, framgå av innehållet i kollegii nyss återgivna skrivelse. För egen del finner jag mig böra uttala, att jag icke nu är beredd att intaga någon definitiv ståndpunkt till ifrågavarande spörsmål, vilket synes mig böra underkastas en noggrannare prövning än vad i sakens nuvarande läge är möjligt. För att emellertid icke framdeles, när denna fråga kan bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning, kronans inträde i gruvföretaget i brist av erforderliga medel omöjliggöres, anser jag mig böra förorda, att framställning nu göres hos riksdagen om anvisande av det utav kollegium ifrågasatta anslagsbeloppet, i vilket jag, med hänsyn till även de andra ändamål, som därav skulle tillgodoses, finner någon nedsättning icke tillräddig.

Med hänsyn till arten av de utgifter, för vilka ifrågavarande anslagsmedel äro avsedda, torde det erforderliga beloppet, 70,000 kronor, böra upptagas såsom kapitalökningsanslag samt anvisas att utgå av fasta lånemedel. Tillse vidare torde härvid anslaget böra uppföras under rubriken 'Fonden för förslag till statsverket'.

Under hänvisning till vad departementschefen i ärendet anfört, särskilt beträffande behovet av ett noggrannare övervägande innan staten inlöser sig i gruvföretaget Granbergsliden, får utskottet tillstyrka Kungl. Maj:ts förvarande förslag.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må för bestridande av *kostnader för inlösen av anläggningar i gruvföretaget vid Granbergsliden samt för kronans deltagande i gruvarbetet vid nämnda företag m. m.* för budgetåret 1928—1929 under rubriken »Fonden för förlag till statsverket» anvisa ett reservationsanslag av 70,000 kronor.

Beträffande sättet för beredande av tackning för de härovan tillstyrkta anslagen kommer utskottet att framdeles under riksdagen avgiva utlåtande.

Stockholm den 7 februari 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, Olof Olsson, J. L. Widell, J. Nilsson* i Malmö, *O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *E. A. Hallin, C. I. Asplund, J. B. Johansson* i Fredrikslund, *C. Johansson* i Hälsingborg och *G. Kobb*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén, S. Bengtsson* i Norup, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *E. Kristensson* i Göteborg, *B. F:son Holmgren, O. Nilsson* i Örebro, *S. Persson* i Fritorp, *O. Andersson* i Höör, *C. Lindskog* och *C. A. Anderson* i Storegården.

Reservation

vid punkt 1:o (ökning av fonden för rederinäringens understödjande)

av herrar *Widell, Olsson* i Kullenbergstorp, *Holmgren* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa om riksdagens medgivande, att ränta å lån, som framdeles beviljades från fonden, måtte utgå efter en räntefot av fyra och en halv procent.